

Erdősi Vanda

„Nincs mit, szóra sem érdemes...”

A köszönetre adott válasz beszédaktusának vizsgálata

Bevezetés

A magyar mint idegen nyelv tanításának gyakorlatában egyre inkább teret nyer a kommunikatív és pragmatikai szemlélet. Ezek szellemében fontossá vált, hogy használható nyelvtudást adhassunk át a magyart idegen nyelvként tanuló diákoknak, tehát a nyelvtani szabályok precíz alkalmazásán túl legyenek képesek kommunikációs céljukat is megvalósítani. A beszédszándékokat megvalósító stratégiák megválasztását azonban számos tényező befolyásolja: a beszédaktus jellegéből fakadó sajátosságok és egyéb kontextuális tényezők, mint a beszédpartnerek közötti társadalmi távolság, hatalmi viszonyok, a férfiakra és nőkre jellemző nyelvhasználat sajátosságai, életkor stb. Ezen szempontok összességét kell figyelembe venni, ha a kontextushoz, a beszédpartner és a beszédszándék sajátosságaihoz alkalmazkodva úgy kíván megnyilatkozni a beszélő, hogy a társadalmi elvárások, a társalgás és a nyelvi udvariasság szabályainak megfeleljen.

A beszédszándékok működésének feltérképezése az anyanyelvi beszélő nyelvhasználatáról is sok tanulsággal szolgál, de elsősorban a funkcionális és kommunikatív szemléletben oktató magyar mint idegen nyelv tanárának munkáját kívánja segíteni.

A vizsgálat tárgya

A kutatás választott témája a **köszönetre adott válasz** szociopragmatikai jellegű, empirikus vizsgálata. A cél, hogy megállapítsam a köszönetre adott reakciók megvalósító stratégiákat, valamint elemezzem, hogy a magyar anyanyelvi beszélők esetében hogyan befolyásolják a stratégiaválasztást különböző társadalmi tényezők, mint például a társadalmi távolság, hatalmi viszonyok, életkor stb. A vizsgálat távolabbi célja, hogy az eredmények felhasználhatók legyenek a magyar mint idegen nyelv tanításában és tananyagainak kidolgozásában.

Jelen tanulmány a köszönetre adott válasz kutatásában eddig összegyűjtött, körülbelül 100–120 darab kérdőívből 10 adatközlő által szolgáltatott, összesen 90 darab köszönetre adott reakció elemzését tartalmazza. Az említett mintán elvégzett analízis olyan mennyiségű adattal és eredménnyel szolgált, valamint az előzetes

vizsgálat során olyan tisztán nyomon követhetők az adott beszédszándékhoz kapcsolódó kutatási lehetőségek és várható eredmények, hogy indokoltnak tekinthető az eredmények közlése.

A kutatás előzményei

Az empirikus beszédaktus-kutatás egyik meghatározó állomása az 1982-ben kezdődött *Cross-cultural Study of Speech-Act Realisation Patterns* elnevezésű projekt (Kasper – Blum-Kulka 1993). Ez volt az első nagyszabású felmérés, amelyet a beszédaktusokkal kapcsolatosan nemzetközi együttműködésben végeztek, és a kutatás során egyben pragmatikai vizsgálati módszert és terminológiát hoztak létre. Eredményeik, az általuk használt vizsgálati módszer és létrehozott terminológia a kultúrákközi és szociopragmatikai vizsgálatokban a mai napig mintának tekinthető.¹ A magyar nyelvi kutatások a kérés, az elutasítás, a bocsánatkérés és a bókokra adott válasz beszédaktusait illetően Szili Katalin nevéhez köthetők (Szili 2002a, 2002b, 2003, 2004b).

Kutatásom közvetlen előzménye a 2005-ben általam elvégzett köszönetnyilvánítás-vizsgálat (Erdősi 2006, 69-84), melyhez jól kapcsolható szomszédsági párja, a köszönetre adott reakció elemzése.

A köszönetre adott válasz kutatásában meg kell említeni F. Coulmas tanulmányát (Coulmas 1981), aki a köszönetnyilvánításra adott válaszokban a következő gyakran előforduló kategóriákat állapította meg:

- 1.) A köszönetnyilvánítás megállapítása, és annak hangsúlyozása, hogy a megköszönt cselekvés nem jelentett terhet, kellemetlenséget, fáradságot. (*You're welcome.*)
- 2.) Annak jelzése, hogy a megköszönt gesztust szívesen tette az alany. (*That's quite all right.*)
- 3.) A köszönet szükségességének tagadása. (*Not at all. / Don't mention it.*)²

A kutatás módszere

A kutatás módszere az úgynevezett diskurzus-kiegészítő teszt, illetve kérdőív, amely különféle társadalmi jellemzőkkel meghatározott szituációkat jelenít meg, röviden leírja az egyes szituációkat, valamennyi fontos információt, pontosan meg-

¹ Erről bővebben lásd: SZILI (2004b): I. m. 97-98.

² COULMAS, F.: "Poison to your soul": Thanks and apologies contrastively viewed. In: COULMAS, F. (ed.): *Explorations in standardized communication situations and patterned speech*. Netherland, The Hague, 1981. 69-91. (itt: 77.)

határozza a szituációban résztvevők közötti viszonyt. Az adatközlőknek az egyik résztvevő megnyilatkozása ismeretében kellett megnyilatkozniuk, azaz a kérdőívön található dialógus őket illető hiányzó felét kitölteniük. A próbakutatás során a megkérdezettek 22 és 37 év közötti magyar anyanyelvű nők és férfiak voltak. A kutatás során igyekeztem mind a korosztálybeli, mind a társadalmi, mind pedig a nemi arányok tekintetében egyensúlyra törekedni (a megkérdezettek között egyaránt szerepeltek például diákok, tanárok, értelmiségiek és szakmunkások).

A beszédaktust megvalósító nyelvi stratégiák kiválasztásában és direktségi fokozatában meghatározó szerepet kapnak a külső és belső kontextuális tényezők. A külső kontextuális tényezők közé a megnyilatkozók társadalmi és hatalmi viszonyai tartoznak. A belső kontextuális tényezők közvetlenül határozzák meg az adott beszédaktus jellegét, a köszönetnyilvánítás esetében ilyen a köszönetnyilvánítás tárgya.

A megadott szituációk a következők:

- I.) Egy jó barát köszöni meg a munkában nyújtott segítséget
- II.) A főnök köszöni meg a jó munkát és a munkákra fordított túlórákat
- III.) Egy ismeretlen köszöni meg a postai ügyintézés során kölcsönadott tollat
- IV.) Egy ismeretlen magyar külföldön köszöni meg az ellopott pénztárcája miatt felajánlott pénzkölcsönt
- V.) Ellenkező nemű kolléga köszöni meg, hogy autóval elvitték munkahelyére, a segítséggel megúszva a késést
- VI.) Ellenkező nemű kolléga köszöni meg a névnapi jókívánságokat
- VII.) Közeli barát köszöni meg a születésnap ajándékot és jókívánságot
- VIII.) Tizenegy éves unokaöcs köszöni meg a karácsonyi ajándékot
- IX.) Főnök/tanár köszöni meg a segítséget sok holmi cipelésében

A szituációk meghatározásánál arra törekedtem, hogy mind a beszédhelyzetben résztvevők viszonya, mind a szituáció tárgya tekintetében változatos lehetőségeket biztosítsak. Ilyen viszonyok például a meghittség (közeli barátság), semleges viszony (ismeretlen), hatalmi viszony (főnök/tanár), ellenkező nemű beszédpartnerek kommunikációja, korosztálybeli különbségek (felnőtt/gyermek). A beszédhelyzetek tárgya volt munkában való segítségnyújtás, túlóra, kölcsönadott toll, pénzkölcsön, autóval való fuvarozás, névnapi jókívánság, ajándék, cipekedésben való segítségnyújtás.

A vizsgált anyag, a vizsgálatban résztvevők jellemzése

A jelen tanulmány 10 kitöltött kérdőív, kérdőívenként 9 szituációban, összesen tehát 90 darab, köszönetre adott reakció elemzésének eredménye.

Arra törekedtem, hogy az adatközlők adatai lehetőség szerint változatosak legyenek. A kérdőív a kitöltő személy életkorára, nemére és iskolai végzettségére

re kérdez rá, ezeket a társadalmi jellemzőket ítéltam a legfontosabbnak. Az egyéb (külső és belső) kontextuális tényezőket a megadott beszédhelyzetek biztosítják. A kutatási terv készítése során a következő adatokkal rendelkező személyek által kitöltött kérdőíveket elemeztem (valamennyi kérdőívet betűjelzéssel láttam el, a továbbiakban ennek megfelelően hivatkozom az egyes kérdőívekre):

Adatközlő	Nem	Életkor	Iskolai végzettség
A	Nő	22	érettségi
B	Nő	25	érettségi
C	Nő	31	érettségi; vendéglátó szakképzés
D	Nő	37	érettségi
E	Nő	26	egyetemi diploma
F	Férfi	23	érettségi
G	Férfi	25	érettségi
H	Férfi	28	szakközépiskolai érettségi
I	Férfi	34	érettségi, általános ápoló képzés
J	Férfi	27	főiskolai diploma

Elemzés és eredmények

A megállapított stratégiák és azok rendszere

A 90 darab köszönetre adott válasz vizsgálatával a következő stratégiák állapíthatók meg. (A stratégiákat számjelzéssel látom el, és a továbbiakban a számokkal hivatkozom rájuk.)

- (1) A köszönet szükségességének tagadása, elhárítása: *Nem kell megköszönni.*
- (2a) Annak kifejezése, hogy a megköszönt dolog természetes: *Ez csak természetes.*
- (2b) Általános, alapvető igazság hangoztatása: annak kifejezése, hogy mindenki így cselekedne, illetve bárki kerülhet hasonló helyzetbe: *Mindenki ez tette volna a helyemben.*
- (3) Annak kifejezése, hogy valaki szívesen tette a megköszönt dolgot: *Szívesen, örömmel tettem.*
- (4) Öröm kifejezése a megköszönt dologgal kapcsolatban: *Nagyon örülök, hogy segíthettem.*
- (5) Annak jelzése, hogy valaki máskor is, bármikor megteszi a megköszönt dolgot: *Máskor is szívesen.*

(6a) A megköszönő fél számára viszonzás, kompenzálás felajánlása: *Legközelebb majd te segítesz nekem.*

(6b) A köszönetbe foglalt viszonzás lehetőségének elfogadása: *Én is elfogadom a segítséget.*

(7) Nincs válasz a köszönetre

(8) A köszönet hátrítása, annak kisebbitése iróniával, tréfával: *Azért ne ess túlzásokba!*

(9) Megerősítés kérése a megköszönt dologgal kapcsolatban: *Remélem, tényleg tetszik.*

(10) Bók kifejezése: *Egy jó kollégának jár a figyelmesség.*

(11) Nyelvi humor alkalmazása: *Szerintem is kedves tőlem.*

(12) Annak jelzése, hogy a köszönő fél becsülje meg a megköszönt dolgot, vigyázzon rá stb.: *Aztán vigyázz rá!*

(13) Annak kifejezése, hogy a megköszönt dolog az illetőnek éppúgy érdeke volt, mint a megköszönő fél számára: *Ha előbb végzünk, elmehetünk moziba.*

(14) A főcselekményen kívül álló, szituációhoz kötődő, az adott tettet magyarázó, támogató megnyilatkozás: *Látom, hogy nagyon nehezek a dobozok, biztosan elkél a segítség!*

(15) Annak kifejezése, hogy a megköszönt dolog nem okozott problémát, kellemetlenséget, fáradságot: *Nem volt nagy dolog, nagyon gyorsan elkészültem vele.*

(16) Annak jelzése, hogy valaki mindent megtett, hogy az adott dolog megfelelő, sikeres stb. legyen a megköszönő fél számára: *Nagyon sokat válogattam, és reméltem, hogy ez tetszeni fog.*

(17) Jókívánság kifejezése a megköszönt dologgal kapcsolatban: *Használd egészséggel!*

(18) Annak jelzése, hogy valaki nem szívesen, kötelességből tette a megköszönt dolgot: *Ne legyen belőle rendszer!*

(19) A köszönet tudomásul vétele: *Jól van, oké.*

A fentiek alapján a stratégiák rendszerezése, csoportosítása a következő:

A köszönet tagadása, hátrítása:

- A köszönet szükségességének tagadása, elhárítása (1)
- Annak kifejezése, hogy a megköszönt dolog természetes (2a)
- Általános, alapvető igazság hangoztatása: Annak kifejezése, hogy mindenki így cselekedne, illetve bárki kerülhet hasonló helyzetbe (2b)
- A köszönet hátrítása, annak kisebbitése iróniával, tréfával (8)
- Annak kifejezése, hogy a megköszönt dolog nem okozott problémát, kellemetlenséget, fáradságot (15)

- Annak kifejezése, hogy a megköszönt dolog az illetőnek éppúgy érdeke volt, mint a megköszönő fél számára (13)

A köszönetre való pozitív reagálás

- A köszönet tudomásul vétele (19)
- Annak kifejezése, hogy valaki szívesen tette a megköszönt dolgot (3)
- Öröm kifejezése a megköszönt dologgal kapcsolatban (4)
- Annak jelzése, hogy valaki máskor is, bármikor megteszi a megköszönt dolgot (5)

A köszönetre reagáló egyéb stratégiák

- A megköszönő fél számára viszonzás, kompenzálás felajánlása (6a)
- A köszönetbe foglalt viszonzás lehetőségének elfogadása (6b)
- Megerősítés kérése a megköszönt dologgal kapcsolatban (9)
- Annak jelzése, hogy valaki mindent megtett, hogy az adott dolog megfelelő, sikeres, stb. legyen a megköszönő fél számára (16)
- Jókívánság kifejezése a megköszönt dologgal kapcsolatban (17)
- Annak jelzése, hogy valaki nem szívesen, kötelességből tette a megköszönt dolgot (18)
- Nincs válasz a köszönetre (7)

A köszönethez kapcsolható, de erősen szituációfüggő válasz:

- Bók kifejezése (10)
- Nyelvi humor alkalmazása (11)
- Annak jelzése, hogy a köszönő fél becsülje meg a megköszönt dolgot, vigyázzon rá stb. (12)

A főcselekményen kívül álló, szituációhoz kötődő, az adott tettet magyarázó, támogató megnyilatkozás (14)

A kapott eredmények összegzése és értékelése

A következő táblázat a kapott adatok összegzése, itt olvashatók az egyes beszédhelyzetekben előforduló stratégia-együttesek is.

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.
A	1+2a	3+1+13	1	1+1+2b+9	1+3	2a+9	3+4	3+12	1+3
B	1	3+5	3	2a+2b	3+6a	1+2a	3+4	3+10	1+2a+3
C	3+5	5	3	14+2b	4+14+5	3	4	9	5+14
D	1+3+5	7	3	3+2b	1	1+2a	16	4	3

E	1+3+14	3+4	1+2b	3+14+2b	1+15	2a	4+17	3+4	1+1
F	1	1	1	1	6b	11	1	8	1
G	3	1+5	3	1+2b	2a	3	4+17	16	3+5
H	14	3	2b	3	5+14	2b	17	14	3
I	3+5	3+18	3+5	2a	1+15	2a+10	4	4	3+2b
J	3+5	1	3	3+2b	3	2a	3	8	3

Az elemzés következő fontos eredménye az egyes stratégiák összesített gyakorisági mutatója. Az összegzésből világosan megállapítható, hogy a magyar anyanyelvi beszélők leggyakoribb reakciói a köszönetre a „szívesen”, „nincs mit”, „máskor is”, „ez természetes” típusú, mára gyakorlatilag konvencionizálódott, megkockáztatom, szinte jelentésüket veszített válaszok. Az általam vizsgált anyagban nem fordult elő a mégis létező „köszönet tudomásul vétele”- stratégia, mint: „jól van”, „oké”.

Az egyes stratégiák gyakorisági sorrendje:

- 39 db – 3. stratégia
- 26 db – 1. stratégia
- 12 db – 5. stratégia
- 11 db – 2a stratégia
- 11 db – 2b stratégia
- 11 db – 4. stratégia
- 14 db – 8. stratégia
- 3 db – 9. stratégia
- 3 db – 17. stratégia
- 2 db – 8. stratégia
- 2 db – 10. stratégia
- 2 db – 15. stratégia
- 2 db – 16. stratégia
- 1 db – 6a stratégia
- 1db – 6b stratégia
- 1 db – 7. stratégia
- 1 db – 11. stratégia
- 1 db – 12. stratégia
- 1 db – 13. stratégia
- 1 db – 18. stratégia
- 0 db – 19. stratégia

A következő táblázat arra ad alkalmat, hogy az adatközlők paramétereinek függvényében elemezzük az egyes stratégiák előfordulási gyakoriságát, és ezáltal következtetéseket vonjunk le az életkor, nem, iskolai végzettség tekintetében.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1	6	3		3	4	6	2		1	1
2a	2	3		1	1		1		2	1
2b	1	1	1	1	2		1	2	1	1
3	5	6	3	4	4		4	3	4	6
4	1	1	2	1	3		1		2	
5		1	4	1			2	1	2	1
6a		1								
6b						1				
7				1						
8						1				1
9	2		1							
10		1							1	
11						1				
12	1									
13	1									
14			3		2			3		
15					1				1	
16				1			1			
17					1		1	1		
18									1	
19										

A leggyakoribb, 3-as stratégiát tekintve elmondható, hogy különösen gyakran használják nők (22 alkalommal az összes 39-ből), ugyanez mondható el az 1-es stratégiáról, itt 16 : 10 az arány a női nyelvhasználók javára. Megjegyzendő, hogy a köszönet iróniával, tréfával való háritása csak férfi válaszadóknál fordult elő, míg a megerősítéssel csak a női adatközlők éltek. A nyelvi humor szituációhoz kötött alkalmazása is a férfiaknál fordult elő. Érdekes, hogy a viszonzás felajánlása egy női, annak elfogadása férfi válaszadónál fordult elő. Észrevehető a használt stratégiák gazdagsága, változatossága a huszoneves, egyetemista válaszadók esetében, különösen a női válaszadónál, ugyanígy változatos a két fiatal diplomás adatközlő stratégiahasználatában. Feltűnő az érzelemkifejező stratégiák közé sorolható 4-es számú stratégia női adatközlők válaszaiban való túlsúlya – ez erősíti azt a megállapítást, mely már a köszönet vizsgálatánál is megmutatkozott: az érzelemkifejező stratégiák jóval gyakoribbak a női nyelvhasználatban.

Az eredmények nagyon érdekes következtetésekre vezetnek, ha figyelembe vesszük az udvariassági elméleteket, Leech udvariassági elveit (Leech 1983), vagy Brown és Levinson arc-fogalomhoz kötődő elméletét (Brown – Levinson 1987). Feltűnő a magyar nyelvben Leech szerénység elve, amely szerint maximalizáljuk önmagunk leszólását, és minimalizáljuk az öndicséretet (Szili 2004a). Ez az elv fi-

gyelhető meg a köszönet esetén az ajándék színlelt elutasításában (*Meg sem érdemlem.*) és a köszönet hártásában (*Bárki ezt tette volna*). A Leech-féle megerősítés elve működik, mikor beszédpartnerünk megköszöni a segítséget, mi pedig azzal hártjuk el, hogy ő nagyon jól tette a dolgát nélkülünk is, a mi segítségünk formális volt csupán: a megerősítés elvének értelmében minimalizáljuk a partnerünk lebecsülését és maximalizáljuk megerősítését, de felfogható ez a stratégia a beszélgetőpartner arcának helyreállításának elősegítéseként.

A következő táblázat az egyes szituációk és a stratégiaválasztás összefüggéseit mutatja be. Az adatok segítségével vizsgálható a társadalmi távolság, hatalom, férfi-női kommunikáció, felnőtt-gyerek kommunikáció szerepe a köszönetre adott válasz stratégiájának megválasztásában.

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.
1	5	4	3	3	4	2	1		4
2a	1			2	1	6			1
2b			2	7		1			1
3	6	5	6	4	3	2	3	3	7
4		1			1		6	3	
5	4	3	1		2				2
6a					1				
6b					1				
7		1							
8								1	
9				1		1		1	
10						1		1	
11						1			
12								1	
13	1								
14	1	1		2	2			1	1
15					2				
16							1	1	
17							3		
18		1							
19									

Megfigyelhető, hogy a második leggyakoribb stratégiának számító 1-es stratégia még nagyobb számban fordul elő egy baráttal folytatott diskurzusban, mint a II. és IX. szituációban, egy hatalmi pozícióban lévő személlyel szemben – eszerint semmiképpen nem tekinthető kizárólag hatalmi viszony esetén alkalmazott eszköznek. Fontos viszont, hogy ez a lehetőség szinte alig fordul elő jókívánság és ajándék

megköszönése esetén. Hasonlóan nincs különbség a leggyakoribb 3-as stratégia esetén abban a tekintetben, hogy meghitt baráttal, vagy hatalmi helyzetben lévő emberrel szemben alkalmazzuk-e. Ezzel együtt ez a lehetőség minden szituációban közkedvelt válasz volt.

Érdekes, hogy a 2-s (a és b) stratégiát főként az anyagi segítséggel, saját tulajdon kölcsönadásával, illetve a semmibe sem kerülő névnapi jókívánsággal kapcsolatban alkalmazták a válaszadók. Más pragmatikai kutatásokból tudjuk, hogy a nyelvhasználók határozott különbséget tesznek anyagi és nem anyagi természetű szívességek között, ezért lesz érdekes majd a kutatás folytatása során finomodó adatok eredménye. A szintén gyakori 5. stratégia kimondottan a szívességekhez, segítségnyújtáshoz, elvégzett munkához kapcsolódik.

Ha a stratégiák lehetőségeinek számát vizsgáljuk, azt állapíthatjuk meg, hogy a legszűkösebb a készlet a III. és a VII. diskurzusban; úgy tűnik, a lehetséges válaszok számát a válaszadók ezekben a helyzetekben érezték a legbehatároltabbnak.

Ha a férfi-női kommunikációt vizsgáló V. és VI. szituációt vizsgáljuk, megállapítható, hogy itt a stratégiák gazdag választékát alkalmazták a válaszadók, és itt voltak a legjellemzőbbek a 6a és b stratégia, valamint a 14. és 15. stratégia.

Összegzés – A kutatás további lépései

A vizsgálat során világossá vált, hogy még csekély számú, például 10 darab kérdőív vizsgálata is olyan gazdag anyagot nyújt, hogy a tanulmány keretében csak az elemzés legalapvetőbb eredményeit tudtam bemutatni, a kapott eredmények pedig éppen csak felvillantani képesek a vizsgálati lehetőségek sokoldalúságát, gazdag szempontrendszerét. Az elemzés folytatásával szeretném megtenni azokat a lépéseket, melyekre a kutatási terv kidolgozása és a 10 vizsgálata során nem volt lehetőség.

A vizsgálat folytatásának további feladatai:

- további kérdőívek elemzése
- az új és korábbi adatok összegzése és rendszerezése
- a megállapított stratégiákat megvalósító nyelvi eszközök meghatározása
- a stratégiaválasztást befolyásoló tényezők szerepének részletes elemzése
- a kutatási eredmények összevetése a szomszédsági pár, a köszönet vizsgálatának eredményeivel
- figyelembe kell venni a magyar mint idegen nyelv tanításában meghatározott szintek nyelvtani anyagokra és beszédszándékokra vonatkozó követelményeit, és ezzel összeegyeztetve kidolgozni a vizsgált beszédfunkció megtanításának adekvát metódusait
- a kutatás eredményeit a kommunikatív és pragmatikai szempontokat előtérbe helyező módszertan formájában összegezni, és a kutatáson túl (illetve azzal

párhuzamosan) egy, a célokat megvalósító tananyagot kifejleszteni (melynek részét képezik a jelen kutatás eredményei is)

- a vizsgálat eredményeinek vizsgálata egyéb területekkel összefüggésben (udvariassági elméletek, gender-nyelvészeti vonatkozások, interkulturális összehasonlítások stb.)

IRODALOM

- BARRON, Anne 2002. *Acquisition in interlanguage pragmatics. Learning how to do things with words in a study abroad context*. Amsterdam-Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- BROWN, P. – LEVINSON, S. 1987. *Politeness. Some universals in language use*. Cambridge, Cambridge University Press.
- COULMAS, Florian 1981. „Poison to your soul”: Thanks and apologies contrastively viewed. In: Coulmas, F. (ed.): *Explorations in standardized communication situations and patterned speech*. Netherland, The Hague. 69-91.
- EISENSTEIN, Miriam – BODMAN, Jean W. 1986. „I very appreciate”: Expressions of gratitude by native and non-native speakers of American English. *Applied Linguistics*, 7. 167-185.
- ERDŐSI Vanda 2006. Empirikus beszédaktus-kutatás a magyar mint idegen nyelv kommunikatív oktatásában – A köszönetnyilvánítás beszédaktusának vizsgálata. *Hungarológiai Évkönyv* 7: 69-84.
- KASPER, Gabrielle – BLUM-Kulka – SHOSHANA (eds.) 1993. *Interlanguage pragmatics*. Oxford, Oxford University Press.
- LEECH, G. N. 1983. *Principles of pragmatics*. London, Longman.
- SZILI Katalin 2002a. A kérés pragmatikája a magyar nyelvben. *Magyar Nyelvőr* 1. sz. 12-29.
- SZILI Katalin 2002b. Hogyan is mondunk nemet magyarul? *Magyar Nyelvőr* 3. sz. 204-219.
- SZILI Katalin 2003. Elnézést, bocsánat, bocs... (A bocsánatkérés pragmatikája a magyar nyelvben.) *Magyar Nyelvőr* 3: 292-307.
- SZILI Katalin 2004a. Miért zöldebb a szomszéd rétje? (Leech udvariassági elveinek megnyilvánulása a magyar nyelvben). *Hungarológiai Évkönyv* 5: 244-250.
- SZILI Katalin 2004b. *Tetté vált szavak. A beszédaktusok elmélete és gyakorlata*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.

*Melléklet***KITÖLTÖTT KÉRDŐÍVEK****(E jelű adatközlő)**

Kor: 26

Nem: nő

Iskolai végzettség: egyetemi diploma

A kérdőív valamennyi szituációjában köszönetet mond Önnek egy meghatározott személy, meghatározott körülmények között. Kérem, reagáljon a köszönetnyilvánításra! Köszönöm a segítségét!

1. Egy jó barátjának rengeteg és nehéz munkája van, és ön nagyon jó azon a szakterületen, ezért sokat segít neki. Az illető megköszöni az Ön segítségét. Reagáljon a köszönetre!

Barátja: Nagyon köszönöm, hogy segítettél! Nélküled biztosan nem tudtam volna megcsinálni.

Ön: *Nincs mit, szívesen segítettem, és élveztem is a feladatot.*

2. Egy nagy munka/kutatás alkalmával nagyon jól végzi a dolgát, sok feladatot főnöke/tanára helyett is elvégez, sok szabadidejét is erre a munkára áldozza. Főnöke/tanára megköszöni a segítséget. Reagáljon a köszönetre!

Főnöke/tanára: Köszönöm a munkáját!

Ön: *Örömmel dolgoztam, és nagyon örülök, hogy elégedett a munkámmal.*

3. A postán kölcsönad egy tollat egy ismeretlennek, aki éppen egy levelet szeretne megcímezni, de akkor veszi észre, hogy nem hozott magával tollat. Az ismeretlen megköszöni a segítséget. Reagáljon a köszönetre!

Ismeretlen ügyfél: Sajnos, csak most vettem észre, hogy nincs nálam toll. Nagyon kedves, hogy kölcsönadta, köszönöm!

Ön: *Nincs mit, velem is gyakran előfordul az ilyesmi.*

4. Egy külföldi utazáson/konferencián vesz részt. A társaság nagy része külföldi. Egy addig ismeretlen magyar társáról kiderül, hogy elvesztette a pénztárcáját. Ön úgy gondolja, kötelessége segíteni ismeretlen honfitársának, ezért kisegíti némi kölcsönrel. Az ismeretlen megköszöni a segítséget. Reagáljon a köszönetre!

Ismeretlen magyar: Nem is tudom, hogy köszönjem meg! Mielőbb visszaadom a kölcsönt! Nem is tudom, mihez kezdenék, ha Ön nem segít!

Ön: *Szívesen segítettem, mert ez nagyon kellemetlen helyzet, és bárkivel megtörténhet.*

5. Ön autóval siet a munkahelyére. Útközben egy zsúfolt buszmegállóban veszi észre ellenkező nemű kollégáját/évfolyamtársát, aki valószínűleg biztosan elkésne, ezért megáll, és felveszi, úgysis ugyanoda sietnek. Az illető megköszöni a szívességet. Reagáljon a köszönetre!

Ellenkező nemű kollégája/évfolyamtársa: Ha nem hozol el, biztosan elkéstem volna. Nagyon rendes vagy, köszönöm, meghálálom!

Ön: *Nincs mit, hiszen úgysis erre jöttem, még kerülőt sem kellett tenni.*

6. Boldog névnapot kíván ellenkező nemű kollégájának/iskolatársának. Az illető megköszöni a jókívánságot. Reagáljon a köszönetre!

Kollégája/iskolatársa: Nagyon szépen köszönöm! Igazán kedves tőled, hogy gondoltál rám!

Ön: *Ez csak természetes!*

7. Egy közeli barátjának születésnapja van, Ön ajándékkal és jókívánságokkal köszönti. Barátja köszönetet mond. Reagáljon a köszönetre!

Barátja: Jaj, de szép! Nagyon eltaláltad, minek örülnék! Nagyon köszönöm!

Ön: *Örülök, hogy tetszik, és remélem, örömdet leled majd benne. Boldog születésnapot!*

8. Karácsonyi ajándékot ad át tizenegy éves unokaöccsének. A kisfiú megköszöni az ajándékot. Reagáljon a köszönetre!

Fiú: Nahát! Honnan tudtad, hogy ilyet szeretnék! Ez csúcs! Te vagy a legjobb a világon! Köszöni!

Ön: *Nagyon szívesen, örülök, hogy örülsz!*

9. Munkahelyén/az iskolában észreveszi főnökét/tanárát, amint nagyon sok táskát és dobozt cipel. Önnek éppen bőven lenne dolga és sietnie is, de mégis önként segít, átvesz néhány dobozt és táskát, és segít elvinni az irodáig. Főnöke/tanára megköszöni a segítséget. Reagáljon a köszönetre!

Főnöke/tanára: Már attól félttem, leejtem az egészet. Köszönöm, igazán nagy segítség volt!

Ön: *Nem tesz semmit, nem volt fáradtság.*

(J jelű adatközlő)

Kor: 27 év

Nem: Férfi

Iskolai végzettség: főiskola

A kérdőív valamennyi szituációjában köszönetet mond Önnek egy meghatározott személy, meghatározott körülmények között. Kérem, reagáljon a köszönetnyilvánításra! Köszönöm a segítségét!

1. Egy jó barátjának rengeteg és nehéz munkája van, és ön nagyon jó azon a szakterületen, ezért sokat segít neki. Az illető megköszöni az Ön segítségét. Reagáljon a köszönetre!

Barátja: Nagyon köszönöm, hogy segítettél! Nélküled biztosan nem tudtam volna megcsinálni.

Ön: *Szívesen, máskor is.*

2. Egy nagy munka/kutatás alkalmával nagyon jól végzi a dolgát, sok feladatot főnöke/tanára helyett is elvégez, sok szabadidejét is erre a munkára áldozza. Főnöke/tanára megköszöni a segítséget. Reagáljon a köszönetre!

Főnöke/tanára: Köszönöm a munkáját!

Ön: *Nem tesz semmit.*

3. A postán kölcsönad egy tollat egy ismeretlennek, aki éppen egy levelet szeretne megcímezni, de akkor veszi észre, hogy nem hozott magával tollat. Az ismeretlen megköszöni a segítséget. Reagáljon a köszönetre!

Ismeretlen ügyfél: Sajnos, csak most vettem észre, hogy nincs nálam toll. Nagyon kedves, hogy kölcsönadta, köszönöm!

Ön: *Szívesen.*

4. Egy külföldi utazáson/konferencián vesz részt. A társaság nagy része külföldi. Egy addig ismeretlen magyar társáról kiderül, hogy elvesztette a pénztárcáját. Ön úgy gondolja, kötelessége segíteni ismeretlen honfitársának, ezért kicsejti némi kölcsönrel. Az ismeretlen megköszöni a segítséget. Reagáljon a köszönetre!

Ismeretlen magyar: Nem is tudom, hogy köszönjem meg! Mielőbb visszaadom a kölcsönt! Nem is tudom, mihez kezdenék, ha Ön nem segít!

Ön: *Szívesen, mással is előfordulhat ilyen.*

5. Ön autóval siet a munkahelyére. Útközben egy zsúfolt buszmegállóban veszi észre ellenkező nemű kollégáját/évfolyamtársát, aki valószínűleg biztosan elkésne, ezért megáll, és felveszi, úgyis ugyanoda sietnek. Az illető megköszöni a szíveséget. Reagáljon a köszönetre!

Ellenkező nemű kollégája/évfolyamtársa: Ha nem hozol el, biztosan elkéstem volna. Nagyon rendes vagy, köszönöm, meghálálom!

Ön: *Nem tesz semmit.*

6. Boldog névnapot kíván ellenkező nemű kollégájának/iskolatársának. Az illető megköszöni a jókívánságot. Reagáljon a köszönetre!

Kollégája/iskolatársa: Nagyon szépen köszönöm! Igazán kedves tőled, hogy gondoltál rám!

Ön: *Ez természetes.*

7. Egy közeli barátjának születésnapja van, Ön ajándékkal és jókívánságokkal köszönti. Barátja köszönetet mond. Reagáljon a köszönetre!

Barátja: Jaj, de szép! Nagyon eltaláltad, minek örülnék! Nagyon köszönöm!

Ön: *Szívesen.*

8. Karácsonyi ajándékot ad át tizenegy éves unokaöccsének. A kisfiú megköszöni az ajándékot. Reagáljon a köszönetre!

Fiú: Nahát! Honnan tudtad, hogy ilyet szeretnék! Ez csúcs! Te vagy a legjobb a világon! Köszöni!

Ön: *Még a végen elérékenyülök.*

9. Munkahelyén/az iskolában észreveszi főnökét/tanárát, amint nagyon sok táskát és dobozt cipel. Önnek éppen bőven lenne dolga és sietnie is, de mégis önként segít, átvesz néhány dobozt és táskát, és segít elvinni az irodáig. Főnöke/tanára megköszöni a segítséget. Reagáljon a köszönetre!

Főnöke/tanára: Már attól félttem, leejtem az egészet. Köszönöm, igazán nagy segítség volt!

Ön: *Szívesen, de most sietek.*